

SPRAWOZDANIE Z XXXIII ZJAZDU NAUKOWEGO
POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOLOGICZNEGO
W CZĘSTOCHOWIE

*Compte rendu de la XXXIII Réunion Scientifique de la Société
Géologique de Pologne à Częstochowa (4 — 7. IX. 1960)*

W dniach 4—6 września 1960 r. odbył się w Częstochowie XXXIII Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Geologicznego. W pierwszym dniu zjazdu odbyło się posiedzenie plenarne z referatami naukowymi, zebranie Zarządu Głównego i Walny Zjazd Delegatów. W drugim i trzecim dniu uczestnicy zjazdu podzieleni na liczne grupy zwiedzili region częstochowski.

POSIEDZENIE PLENARNE W PIERWSZYM DNIU ZJAZDU 4 WRZEŚNIA 1960

W pierwszym dniu zjazdu odbyło się w godzinach przedpołudniowych w sali Zjednoczenia Kopalni Rud Żelaza posiedzenie plenarne, w którym wzięli udział wszyscy uczestnicy zjazdu oraz przedstawiciele wielu instytucji i organizacji miasta Częstochowy.

Posiedzenie otworzył przewodniczący Zarządu Głównego PTG prof. dr H. Świdziński witając przybyłych, a w szczególności wiceministra przemysłu ciężkiego mgra inż. W. Czachórskiego, przewodniczącego Państwowej Rady Górnictwa prof. dr B. Krupińskiego, Prezesa CUG doc. inż. M. Mrozowskiego, Dyrektora IG prof. dr E. Rühlego oraz przedstawicieli władz miejscowych, instytucji społecznych i przemysłowych. Przewodniczący omówił pokrótce znaczenie zjazdów naukowych PTG i wkład ich w poznanie geologii Polski. Zjazd w Częstochowie zasługuje na specjalną uwagę, gdyż jest to pierwszy zjazd geologiczny zorganizowany w tym rejonie. Komitet Organizacyjny zjazdu powołany został z początkiem roku 1960 pod przewodnictwem wieloletniego badacza obszaru częstochowskiego prof. dr S. Z. Różyckiego. Przewodniczący zebrania wyraził w imieniu PTG gorące podziękowanie organizatorom zjazdu z prof. dr. S. Z. Różyckim na czele i Dyrekcji Zjednoczenia Kopalń Rud Żelaza w osobach dyr. Niewiarowskiego i Klicha za wybitną pomoc i za gościnę w swojej sali konferencyjnej.

W imieniu Komitetu Organizacyjnego przemówił prof. dr S. Z. Różycki witając uczestników zjazdu i licznie przybyłych gości, po czym wygłosił odczyt pt. „Historia badań geologicznych i jej związek z rozwojem gospodarczym regionu częstochowskiego”, podkreślając odrębność geologiczną i gospodarczą rejonu częstochowskiego w stosunku do sąsiedniego Zagłębia Górnośląskiego.

Z kolei zabrał głos wiceminister przemysłu ciężkiego mgr inż. W. Czachórski podkreślając rolę regionu częstochowskiego jako ośrodka szyb-

ko rozwijającego się kopalnictwa i przeróbki rud żelaznych. Wykonane po wojnie inwestycje doprowadziły do zasadniczych przeobrażeń strukturalnych regionu, który tym bardziej zasługuje na specjalną uwagę geologów polskich. Następnie przemawiał przewodniczący Państwowej Rady Górnictwa prof. dr B. Krupiński szkicując ogólną sytuację gospodarczą kraju i znaczenie geologii w ustaleniu wieloletnich planów perspektywicznych.

W imieniu CUG powitał zjazd prezes doc. inż. M. Mrózowski przedstawiając zarysy nowej struktury organizacyjnej resortowych służb geologicznych.

Ostatni przemawiał prof. dr E. Passendorfer poruszając sprawę przywrócenia nauczania geologii w szkole średniej.

Po krótkiej przerwie przystąpiono do obrad w dwu sekcjach: podstawowej i stosowanej. W sekcji podstawowej wygłoszono następujące referaty: mgr Zb. Mossoczy — Stratygrafia jury dolnej i środkowej, prof. dr S. Z. Różycki — Stratygrafia jury górnej i kredy, doc. dr J. Znosko — Tektonika i mineralizacja.

W sekcji stosowanej: mgr inż. A. Białaczewski — Złoża rud żelaza, mgr inż. S. Kozłowski — Surowce skalne, prof. dr F. Rutkowski i mgr J. Pawlak — Problemy hydrogeologiczne, mgr J. Bażyński i mgr J. Malinowska — Problemy geologii inżynierskiej.

Po referatach odbyły się krótkie dyskusje.

Z okazji zjazdu Redakcja Przeglądu Geologicznego przygotowała specjalny sierpniowy numer, który zawierał następujące artykuły:

- S. Z. Różycki — Rozwój gospodarczy regionu częstochowskiego w związku z historią badań geologicznych
— O nazwę Jura Polska zamiast Wyżyna Krakowsko-Częstochowska
— Stratygrafia i zmiany facjalne najwyższego doggeru i malmu Jury Częstochowskiej
— Czwartorzęd regionu Jury Częstochowskiej i sąsiadujących z nią obszarów
- A. Białaczewski — Złoża rud żelaza rejonu częstochowskiego
Z. Mossoczy — Stratygrafia jury dolnej północnej części pasma krakowsko-częstochowskiego
Z. Deczkowski — Charakterystyka doggeru częstochowsko-wieluńskiego
J. Znosko — Tektonika obszaru częstochowskiego
J. Bażyński — Geologiczno-inżynierska charakterystyka okolic Częstochowy.

W późniejszych zeszytach Przeglądu Geologicznego ukazały się jeszcze dalsze artykuły związane ze zjazdem w Częstochowie.

- Z. Mossoczy — Dorobek naukowy XXXIII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geologicznego. Przegl. Geolog. 11, 1960.

- S. Kozłowski — Surowce skalne regionu częstochowskiego. Przegl. Geolog. 1, 1961.

Wydawnictwa Geologiczne wydrukowały Przewodnik Zjazdowy pod redakcją S. Z. Różyckiego, obejmujący 96 str. druku i 18 ilustracji, w nakładzie 500 egzemplarzy oraz zorganizowały wystawę swych publikacji.

Na specjalne podkreślenie zasługuje fakt, że po raz pierwszy w historii zjazdów naukowych PTG połowę referatów wprowadzających, a następnie wycieczek poświęcono problematyce geologii stosowanej. Zjazd częstochowski był przykładem właściwej i harmonijnej współpracy geologów podstawowych z różnymi dyscyplinami nauk stosowanych, jak geologia inżynierska, hydrogeologia, górnictwo, nauka o złożach.

Równocześnie przy samej organizacji zjazdu wybitną pomocą służył Główny Geolog Ministerstwa Przemysłu Ciężkiego mgr inż. A. Białaczewski. Podkreślić również należy, że w pracach związanych z naukowym i organizacyjnym przygotowaniem Zjazdu wzięli udział geolodzy z różnych środowisk i szeregu instytucji jak: Instytut Geologiczny w Warszawie, Stacje terenowe I.G. w Czeladzi i Kielcach, Katedry Geologii U. J., Katedry Geologii Czwartorzędu U. W., Pracownia Kenozoikum Z.P.P.-P.A.N., Przedsiębiorstwo Geologiczne Surowców Skalnych w Krakowie, Zjednoczenie Kopalń Rud Żelaza w Częstochowie i innych. Wydaje się, że ten rodzaj współpracy winien być kontynuowany w przyszłych zjazdach organizowanych przez PTG.

Łącznie w zjeździe wzięło udział 202 uczestników, w tym jeden gość z zagranicy dr K. Müürisepp z Estonii.

W godzinach popołudniowych odbyło się zebranie Zarządu Głównego i Walny Zjazd Delegatów. Dla nie biorących udziału w Zjeździe Delegatów odbyły się w pierwszym dniu zjazdu dwie wycieczki:

A-1 — Położenie i budowa geologiczna Częstochowy

Wycieczkę prowadził S. Z. Różyccki demonstrując klasyczne profile granicznych warstw doggeru i malmu na Jasnej Górze oraz formy morenowe na północ od Częstochowy. Dr M. Żelichowska zapoznała uczestników wycieczki z rafowymi utworami Rudników.

A-2 — Zaopatrzenie Częstochowy w wodę

Wycieczkę prowadził F. Rutkowski pokazując warunki geologiczne i techniczne głównych ujęć wodnych dla miasta Częstochowy.

II DZIEŃ ZJAZDU

B-1 — Jura dolna i środkowa okolic Częstochowy i jej podłoże

Uczestnicy wycieczki pod kierunkiem J. Znoski zapoznali się najpierw w Gnaszynie i Nowej Wsi z łałami rudonośnymi środkowego batonu oraz środkowego i dolnego wezulu. W Siedlcu Małym zobaczono piaskowce kościeliskie bajosu i aalenu, a następnie piaskowce łysieckie górnego liasu. Następnie wycieczka udała się do wielkiej żwirowni w Połomii, gdzie odsłonięte są warstwy połomskie środkowego liasu. W pobliżu żwirowni w Połomii zapoznano się z utworami górnego kajpru wykształconymi jako łały pstre, wapienie woźnickie i trawertyny. Następnym przystankiem była Lgota Górna z pstrymi łałami kajpru górnego i brekcja lisowska. Następnym punktem był Siewierz — dolomity diploporowe i Brudzowice — wapienie woźnickie górnego kajpru i utwory środkowego dewonu. Omówione zostały wyniki wierceń wykonanych w tym rejonie, a które napotkały takie skały, jak łupki metamorficzne karbonu, diabazy, porfiry albitofiry.

B-2 — Jura górna i kreda oraz zjawiska krasowe w północnej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej

W najbliższej okolicy Częstochowy uczestnicy wycieczki prowadzonej przez S. Z. Różycckiego przy współpracy R. Gradzińskiego i S. Bukowego, zapoznali się z łałami rudonośnymi w Bugaju oraz z kelowejem i newizem na Wrzosowej. Wyjątkowo dobre profile na Wrzoso-

wej zasługują na ochronę jako pomnik przyrody. Zwiedzono również stare kamieniołomy wapieni płytowych argowu w Blesznie, z odkrytymi w nich trzeciorzędowymi jaskiniami wypełnionymi młodszymi osadami, które pokazywał Zb. Mossoczy. Wycieczka udała się następnie do wsi Kusięta, gdzie w Zielonej Górze w dolnych wapieniach skalistych rauraku znajduje się znana jaskinia stalaktytowa. Stosunkowo mało zniszczona jaskinia ta objęta jest obecnie ochroną przyrody. Kolejne odsłonięcie górnych wapieni skalistych uczestnicy wycieczki zwiedzili w Kielnikach, gdzie widoczna jest rafowa struktura tych wapieni oraz kotły krasowe wypełnione czerwoną gliną. W dalszym ciągu wycieczki omówione zostały problemy rzeźby i utworów akumulacji czołowo-morenowej w rejonie Przemiłowic. Wycieczka zatrzymuje się następnie w Juliance, gdzie dyskutowano problemy najwyższej jury (raurak górny) i leżącej przekraczająco na niej dolnej i środkowej kredy. Widoczne były również dobrze odsłonięte w kamieniołomie kotły krasowe i wypełniające je piaski glaukonitowe. Z dalszymi stanowiskami piasków formierskich zapoznano się w Kuźlach w dużym kotle krasowym obecnie eksploatowanym. Zagadnienia krasowe i hydrologiczne pokazane były na przykładzie źródeł i doliny rzeki Wiercicy w Złotym Potoku. Po zapoznaniu się z międzyrafowymi wapieniami detrytycznymi w Siedlcu wycieczka udała się na punkt widokowy w Czatochowie dla zapoznania się z krajobrazem Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej. Następny przystanek w Żarkach poświęcony był zagadnieniu kuesty jurajskiej. Ostatnim punktem programu był dojazd do Berkowej Góry — najwyższego wzniesienia pn. części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, znanej z atolowego układu wapieni skalistych i licznych jaskiń.

B-3 — Kopalnictwo rud żelaza i Huta im. B. Bieruta

Wycieczka poświęcona była całemu procesowi produkcji żelaza od rudy w złożu do otrzymania gotowych wyrobów przemysłowych. Złoża rud syderytu ilastego zwiedzane były w dwu kopalniach: Jerzy i Tadeusz II. Następnie zwiedzono Zakłady Górnicze Sabinów. Sam proces wytapiania żelaza uczestnicy wycieczki oglądali w niedawno wybudowanej nowoczesnej Hucie im. Bieruta położonej na przedmieściach Częstochowy. Wycieczkę prowadzili mgr inż. A. Białaczewski i L. Rumiński.

B-4 — Surowce skalne w rejonie Częstochowy

Wycieczka pod kierunkiem M. Chrzanowskiej, S. Kozłowskiego i N. Zdrojewskiej miała za zadanie pokazanie problematyki surowcowej w rejonie Częstochowy. Zagadnienia przemysłu wapienniczego przedstawiono na przykładzie Rudnickich Zakładów Przemysłu Wapienniczego. Wykonane w Rudnikach badania surowcowe wykazały zabębienie się wapieni płytowych, w przeciwieństwie do tektonicznej koncepcji J. Premika. Na podstawie konstruowanych map facjalnych utworów rauraku, prowadzone są obecnie poszukiwania nowych złóż dla przemysłu cementowego w Latosówce, gdzie uczestnicy wycieczki zwiedzili kamieniołomy i zapoznali się z dokumentacją geologiczną. Po obejrzeniu Kaflarni w Mstowie i lekkich wapieni kredowych w okolicach Przyrowa zatrzymano się w Juliance na złożu wapieni raurackich i piasków formierskich. Zagadnienie ochrony przyrody i planowania perspektywicznego przedstawiono w rezerwacie „Parkowe” w Złotym Potoku. Z eksploatacją żwirów, ilów i wapieni woźnickich zapoznano się w Połomii i Nowej Wsi koło Żarek. W drodze powrotnej zapoznano się w Bugaju z przemysłem ceramicznym opartym na ilach rudonośnych.

B-5 — Kajper i jura okolic Wielunia

Wycieczka pod kierownictwem Z. Deczkowskiego i I. Jurkiewiczowej udała się do Wielunia, a następnie do miejscowości Widoradz-Góry. Występują tu utwory kajpru górnego oraz brekcja lisowska. Seria zwirowa zaliczona jest do retyku. Następnie udano się do Olewina, gdzie znajdują się kamieniołomy piaskowców liasowych z przewarstwieniami gliniek, w których znaleziono odciski roślin. Kontynuując profil zapoznano się z odsłonięciem warstw kościeliskich i iłów rudonośnych. Z utworami górnego batonu wycieczka zapoznała się w cegielni w Krzyworzekach. W stosunku do rejonu częstochowskiego zauważa się w batonie wzrost piaszczystości oraz zwiększenie miąższości. Wyższe ogniwa jury demonstrowane były w Wieluniu, gdzie w dużym kamieniołomie odsłaniają się utwory keloweju i dolnego malmu.

III DZIEŃ ZJAZDU

W trzecim dniu zjazdu odbyły się wycieczki C-1, C-2, C-3, które powtórzyły z niewielkimi skrótami trasy wycieczek B-1, B-2, B-3.

C-4 — Zagadnienia hydrogeologii i geologii inżynierskiej w rejonie Częstochowy

Wycieczka pod kierunkiem J. Bażyńskiego i J. Pawlak udała się do Huty im. Bieruta, gdzie przedstawiono zagadnienie budownictwa ciężkiego na terenach krasowych. Lokalizacja huty uzależniona była od badań inżynierskich. Wybrano teren skrasowanych wapieni jurajskich wymagający jednak stabilizacji. Obszary, gdzie miały być postawione ciężkie budowle (wielki piec, osadnik dorra), zostały wzmocnione zastrzykami cementowymi. W drodze powrotnej z Kusiąt przez Rudniki do Częstochowy omówiono problemy hydrogeologii.

C-5 — Jura i pokrywające ją utwory na północ od Częstochowy

Kierownik wycieczki Z. Mossoczy przedstawił w Truskolasach morenę czołową z dobrze widocznymi spękaniami mrozowymi. Utwory aalenu obfitujące w faunę amonitową demonstrowano na Cybatej Górze. W Przystajni i Truskolasach zapoznano uczestników wycieczki ze zwałami dawnych kopalń rud dolnego i górnego wezulu. Następnie udano się do Kłobucka-Skrzeszowa, gdzie występują wapień dolnego keloweju i warstwa bulasta (około 20 cm) keloweju górnego. Powyżej znajduje się ławica stromatolitowa (10 cm) dolnego dywezu. W najwyższej części wzgórza znajdują się margle ilaste i wapień scyfiowe newizu. Wapienie rauraku oglądano w Rembielicach Królewskich i we wsi Kamyk. W szczelinach wypełnionych wietrzaliskami pokrasowymi w specjalnie przygotowanych dla zjazdu odsłonięciach oglądano złoża kości kręgowców datowane przez K. Kowalskiego na górny pliocen i starszy plejstocen.

W czwartym dniu zjazdu zorganizowano jeszcze wycieczkę pozjazdową. Pod kierunkiem J. Jurkiewiczowej, Z. Deczkowskiego i Z. Mossoczego udano się w rejon Wielunia powtarzając częściowo trasę B-5. Następnie udano się w okolice Burzenina, gdzie S. Cieśliński demonstrował utwory kredowe a W. Kowalski odsłaniające się tam utwory górno jurajskie.

WALNY ZJAZD DELEGATÓW POLSKIEGO TOWARZYSTWA GEOLOGICZNEGO

W dniu 4. IX. 1960 r. o godz. 17³⁰ odbył się Walny Zjazd Delegatów Polskiego Towarzystwa Geologicznego, obecnych było 47 osób delegatów, członków Zarządu Głównego i Głównej Komisji Rewizyjnej.

Porządek dzienny Walnego Zjazdu Delegatów:

1. Otwarcie Zjazdu i wybór prezydium
2. Odczytanie protokołu z poprzedniego Zjazdu
3. Sprawozdanie Zarządu Głównego za rok miniony i wnioski
4. Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej i wnioski
5. Sprawozdanie z działalności oddziałów i wnioski
6. Dyskusja nad wyżej wymienionymi sprawozdaniami i wnioskami
7. Ustalenie tematyki i miejsca następnego Zjazdu
8. Wolne wnioski.

Po przyjęciu porządku dziennego na wniosek przewodniczącego prof. dr H. Świdzińskiego powołano na przewodniczącego Zjazdu doc. dra A. Michalika, a na sekretarzy mgra M. Juszkowiaka i mgra inż. S. Śliwińskiego.

Protokół z poprzedniego Walnego Zjazdu Delegatów w Zakopanem odczytany przez mgra inż. C. z. Peszeta, przyjęty został bez zmian. Następnie zastępca sekretarza Zarządu Głównego mgr inż. J. Kotlarczyk odczytał telegramy z życzeniami dla Zjazdu od prof. dra W. Goetla, prof. dra F. Biedy i prof. dra J. Kondrackiego.

Sprawozdanie z działalności Zarządu Głównego PTG od IX 1959 do VII 1960 r. złożył prof. dr H. Świdziński i przedstawił następie wnioski Zarządu Głównego, które przyjęto przez głosowanie:

1. Wysyłanie telegramów od uczestników Zjazdu do Prezesa Polskiej Akademii Nauk prof. dra T. Kotarbińskiego, do sekretarza III Wydziału PAN prof. dra M. Śmiałowskiego i prof. dra K. Smulikowskiego oraz do członków honorowych PTG.

2. Zatwierdzenie przyszłego Zjazdu PTG w Karpatach Wschodnich. Skład Komitetu Organizacyjnego zostanie ustalony przez Zarząd Główny.

3. Utworzenie stref ochronnych wokół istniejących rezerwatów: Sokole Góry, Złoty Potok i Berkowa Góra. W ten sposób mogłyby być zachowane najpiękniejsze partie jury skalistej.

4. Wysłanie do ministra oświaty pisma w sprawie przejścia na emeryturę profesorów wyższych uczelni, którzy ukończyli 70 lat życia.

Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej za okres sprawozdawczy złożył prof. dr Z. Pazdro. Komisja stwierdziła prawidłowość rozliczeń i zaleciła przejście ze stosowanego dotąd systemu prebitkowego na system amerykański.

Sprawozdanie z działalności Warszawskiego Oddziału PTG za okres 10. VI. 1959 do 15. VI. 1960 r. złożył prof. dr S. Krajewski, a Wrocławskiego Oddziału od 1. VIII. 1959 do 31. VIII. 1960 r. prof. dr K. Maślankiewicz.

Wolne wnioski.

Prof. dr A. Chałubińska, nawiązując do wystąpienia prof. dra E. Passendorfera na otwarciu Zjazdu, proponuje wybór komisji starającej się o umieszczenie geologii w programach szkolnych. Prezes PTG prof. dr H. Świdziński wyjaśnił, że Zarząd Główny zobowiązał już Prezydium PTG oraz przewodniczącego Towarzystwa Przyrodników

im. M. Kopernika prof. dra K. Maślankiewicza do przeprowadzenia dalszych starań w Ministerstwie Oświaty.

Mgr inż. J. Sokółowski przedstawił wniosek w sprawie ściślejszego powiązania PTG z resortowymi służbami geologicznymi, co powinno również znaleźć oddźwięk w tematyce artykułów drukowanych w Roczniku PTG. Mgr inż. S. Kozłowski zaproponował, aby jako zasadę wprowadzić do Rocznika PTG następujące działy: nauka o złożach, geofizyka, hydrogeologia, geologia inżynierska. Przewodniczący Rady Redakcyjnej Rocznika PTG prof. dr M. Książkiewicz odpowiedział, że nie ma ograniczeń w przyjmowaniu artykułów do druku.

Mgr inż. P. Karnkowski prosi o opiekę nad ośrodkiem jasielskim i zapytuje w sprawie druku Regionalnej Geologii Polski. Redaktor Regionalnej Geologii Polski prof. dr M. Książkiewicz omówił stan prac nad poszczególnymi tomami. Obecnie w przygotowaniu są: Niż Polski, Śląsk, Góry Świętokrzyskie. Mgr E. Kozioł dziękuje Zarządowi Głównemu za przyjęcie z pomocą ośrodkowi w Szczecinie oraz prosi o ustosunkowanie się do ich pisma w sprawie utworzenia Oddziału w Szczecinie. Prezes PTG prof. dr H. Świdziński wyjaśnia, że na razie ośrodek szczeciński może funkcjonować w porozumieniu z Zarządem Głównym pod opieką prof. dr Z. Pazdry.

Stefan Kozłowski